

ALMANYA'DA USTA BİR HİCİV SANATÇISI "KAYA YANAR"

Sedat ŞAHİN

Özet

1960'lı yıllarda Almanya'ya başlayan işçi göçünün kırk beşinci yılını geride bırakmış bulunuyoruz. Bugün Almanya'da dördüncü kuşak Türkler yetişmektedir. Almanya'ya sonradan giden yada orada yetişen değişik yaştaki Türkler arasında çok büyük farklar bulunmaktadır. Özellikle ikinci ve üçüncü kuşağın Almanya'daki kültürel yaşamın her alanında varolduğu görülmektedir. Bunların arasında çok ünlü olan sanatçılar vardır. Kaya Yanar da bunlardan birisidir. Kaya Yanar'ın Alman Televizyonu SAT 1'de her hafta komedi programı yayınlanmaktadır. Bu komedi programı defalarca en çok izlenen program olma başarısını göstermiştir. Bu programlar neden çok izlenmektedir? Hicvettiği konular Türk ve Alman toplumunun neden bu kadar ilgisini çekmektedir? Yoksa Kaya Yanar toplumda var olan ama konuşulamayan problemleri Alman toplumuna tekrar geri mi yansıtmaktadır.

Anahtar kelimeler: Kaya Yanar, Hiciv Ustası, Almanya'daki Türkler

An Expert Artist On Satire in Germany "Kaya Kanar" Ein Turkischer Satiriker in Deutschland: Kaya Yanar

Abstract

Der Aufenthalt der Türken in Deutschland ist schon lange her. Wir haben fünfundvierzig Jahre hinter uns gelassen. Heute wächst die vierte Generation Türken in Deutschland. Wenn wir die erste türkische Generation mit der dritten und vierten vergleichen, beobachten wir, dass die dritte und vierte Generation all auf dem kulturellen Leben in Deutschland teilnehmen. Kaya Yanar ist einer von denen. Er trägt seiner Show wöchentlich in Fernsehen „was Guckst du“. Er verglich die türkische und deutsche Gesellschaft im Rahmen der Satire. Er hat viele Zuschauer. Was ist der Grund dafür, dass er in der Gesellschaft so viel Empfänger findet? Oder reflektiert er die solchen Problemen, die man nicht zu Ausdruck bringt?

Schlüssel wörter: Kaya Yanar, die Satire, die Türken in Deutschland

Giriş

İlk Türk İşçi kafilesinin Düsseldorf Tren İstasyonu'na ulaşmasının ardından yaklaşık kırkbeş yıl geçti. Dönemin çalışma bakanı tarafından davul, zurna ve çiçeklerle karşılanan bu insanların sayısı bugün üç milyona ulaşmıştır. Misafir işçi (Gastarbeiter) olarak Almanya'ya giden Türkler bugün Almanya'nın ayrılmaz bir parçası durumundadır.

Birinci kuşak Türklerin büyük çoğunluğu kas gücüne dayalı işlerde istihdam edilmiştir. Ancak bu yazgıları ikinci kuşak Türklerin Almanya'da yetişmesiyle son bulmuştur. Çünkü birinci kuşağın en önemli problemi olan dil problemini sonraki kuşaklar tarafından çözülmüştür. Sonraki kuşaklar hem Türk kültürün davranış göstergelerini hem de Alman kültürünün davranış göstergelerini ve bu göstergelerin günlük hayattaki davranış modellerini izleyerek sentez oluşturmuştur. Dolayısıyla bu modeller yeni bir karşılaştırma alanı meydana getirmiştir. Söz konusu karşılaştırma alanları hem eğitim hem de sosyo-kültürel etkinlikler için işlenebilir edebi konular oluşturmuştur. Almanya'da bu konuları başarıyla ele alan bir çok sanatçı da yetişmiştir. Bu sanatçılar arasında en meşhurlardan biriside Kaya Yanar'dır.

Kaya Yanar 1973 yılında Frankfurt' ta doğdu. Doğumu bir söyleşinin de şöyle anlatır: *“Doğumum benim için tam bir trajedydi. İstediğim kadar beslenebildiğim, yerimden kıpırdamadığım annemin sıcak ve konforlu yatağında bir anda korkunç bir ışık gördüm. İnsanların sürekli maskaralık yaptığı garip bir yerdi burası. Sonra her şey hızlandı. Mutlu bir çocukluk döneminden sonra aslında 'diğeri' olduğumu fark ettim.”*. “Diğer”i kavramı Almanya'da yabancı imgesini tam olarak özetler.

Yanar aynı kentte, Heinrich-von-Gagern-Gymnasium sonrada Johann Wolfgang Goethe Üniversitesi'nde hiç bitiremediği Amerikan Dili ve Edebiyatı ve Felsefe bölümünde öğrenim görmeye başlar. Öğrenciliği sırasında çeşitli skeç ve oyunlar oynayarak harçlığını çıkarır. 1999 yılında üniversite de yaptığı skeç ve hicivleriyle gösteri dünyasının ilgisini çekmeye başladı. Aynı yıl Köln Comedy Cup'da kendi yazdığı oyunları sahneler. Oyunları çok kısa süre içinde kapalı gişe oynar. Yerel basın Yanar'ın oyunlarını manşetlere taşır. Bu oyunları sahnelerken Almanya'nın önemli televizyon kanallarından biri olan SAT 1 Televizyonu kendisini keşfeder ve her Cuma “Ne bakıyorsun” (Was guckst du?) adlı programı hem sunmaya hem oynamaya başlar.

“Ne bakıyorsun?” kısa bir süre içinde Almanya'da en çok izlenen programlar arasına girmeyi başardı ve birçok defa en çok izlenen program oldu. Alman medyası ve sanat dünyası bu başarının nedenini sorgulamaya başladı. Bize göre bu başarının iki nedeni vardır:

1. Dil Oyunları: Yanar, birçok skecinde Türkçe de ve Almanca sesteş olan sözcükleri ustaca harmanlar ve sesteş sözcüklerden kaynaklanan anlam yarımlarını oyunlarına ve kabaresine taşır. Hem Türk, hem de Alman toplumu bu sentezi oldukça benimser. Sözü edilen yeni anlamlar her iki kültürün davranış biçimini yansıtır. Örneğin, bir skecinde Alman Polisi Türk sürücüyü durdurur. Ehliyetini Sorar. Bitte ihrer Führerschein. (Lütfen ehliyetiniz). Ama Türk sürücü bir kere “Führer” sözcüğünü duymuştur. Sürücü korkar ve “lütfen bizi yakmayın” der. Yanlış anlaşıldığını anlayan Alman polisi ehliyet sormaktan vazgeçer ve “lütfen hızlı gitmeyin fazla gaza basmayın” diye uyarır. (Bitte fahren Sie nicht schnell, geben Sie nicht viel Gas!). Sürücü gaz sözcüğünü duyar duymaz korkar ve der ki, “lütfen bizi de gazla yakmayın, yapmayın lütfen, lütfen” Görüleceği üzere, bu sesteş sözcük oyunları gerçekte tarihsel bir sürecin hicivle yorulmuş imgesidir. Basit bir sözcük oyunu toplumların tarihsel gerçekliğini yermektedir. Örneğimize benzer bir çok skeç bulunmaktadır.

Yanar’ın sözcük oyunlarını ustaca yapabilmesi, her iki dili hem imge düzeyinde, hem de biçim yönüyle çok iyi bildiğini gösterir. Yanar’ın dile ilişkin Alman toplumuna da bir önerisi vardır. Bir skecin de bu öneri düşündürücü ve yericidir: *“Almanya’da 60 milyondan fazla insan Türkçe’yi düzgün konuşamıyor. Aptal mısınız siz? Hemen Türkçe öğrenin!”* Bu cümle birinci kuşak Türklerin dil probleminin en iyi yansımasıdır. Çünkü Alman toplumu, Türklerin Almanya’ya uyum sağlayamamalarının (entegre olamamalarının) temel nedeni olarak dil problemini göstermektedir. Ayrıca, Almanlarla aynı okula giden ve aynı sokaklarda oynayan Türk çocuklarının, evlerinde aileleriyle Türkçe iletişim kurmaları da Almanlarca problem olarak gösterilmektedir. Yanar bu konu üzerinde de sıkça durmaktadır. Türklerin Almanya’ya uyum sürecindeki, Almancayı bilmemelerinin en büyük problemi oluşturduğu tezi bizce yanlış bir saptamadır. Çünkü bu problem sadece birinci kuşak Türklerin temel problemiydi. Eğer bu kuşağın dil probleminden söz edilecekse bu saptama doğru kabul edilebilir. Günümüzde ise, birinci kuşak Türklerin birçoğu memlekete kesin dönüş yapmış ve Almanya’da kalanlar ise emekli olmuştur. Geri dönen ve emekli olan bu insanları Almanya’da üretime katmayacaklarsa, küçük bir oranı oluşturan bu grubun Almancayı çok iyi bilmemeleri gayet doğaldır. Bir başka Problemde yeni göçmen yasağıdır. Aile bileşimi ya da diğer nedenlerle Almanya’ya gidecek olan Türklerden, Almancayı bildiğine dair belge istenmektedir. Elbette Almanya ya gidilecekse Almancanın bilinmesi kadar doğal bir şey yoktur. Ancak, bu belgenin sadece Türklerden istenmesi, buna karşın Avrupa Birliği vatandaşlarından istenmemesi çifte standarttır. Dolayısıyla, Yanar oyunlarında ve skeçlerinde Almanların Türkçeyi öğrenmesi önerisi ile bugünde yaşanmakta olan bu olguları hicvetmektedir.

2. İki Farklı Kültür ve “Diğeri”: İnsanlar sosyolojik olarak ortak bir grup veya ortak kimlik oluştururken “diğeri” veya “öteki” gibi karşıt oluşturucu öğelere ihtiyaç duyarlar. Bir başka deyişle, bir grubun ya da ortak kimliğin devam etmesini isteyenler diğeri veya ötekini sıkça model olarak algılar ve ona karşı olarak yeni dil ve davranış göstergeleri geliştirirler (Bkz. Kula, Alman Kültüründe Türk İmgesi I,II ve III.) Tarih boyunca Avrupa Kültürü için Türkler diğeri veya ötekini oluşturmuştur (Bkz. Kula, Alman Kültüründe Türk İmgesi I,II ve III.). 80’li yıllar Almanya’nın ekonomide en parlak yıllarını yaşadığı zamandır. Söz konusu ekonomik başarı 90’lı yıllarda durağanlaşmaya başlamış ve yabancı düşmanlığının artmasının temel nedenlerinden biri olmuştur. Bu ‘yabancı’ düşmanlığının Alman toplumunda ötekileştirmenin bir aracı olduğu gözlenmektedir. Yanar’ın bir çok oyununda Almanya’daki Türklerle ilgili bu yaşamsal sorun hicvedilir. Örneğin, onun bir oyununda haber sunucusunun elinde davul, zurna veya saz vardır. Türkçe şiveyle Almanca haberler sunulmaktadır. Tüm haberler, iki toplumun ortak yaşam alanında gözlenebilen davranışlarda ve bu davranışlar ortaya çıkan öğeleri komikleştirerek hicvetmektedir. Örneğin bir çocuğun babasının elini öpmesi Alman için şaşırtıcıdır. Ya da bir Almanın bir Türk kadınına iltifat etmesi Alman’a göre doğru Türk’e göre yanlış bir davranış biçimidir. Aynı şekilde, Türk’ün bir Alman’a karşılıksız bir şey ısmarlaması çok ilginçtir. Çünkü Alman, Türk’ün ısmarladığı yemeği yememek için elinden geleni yapar. Çünkü ısmarlanan yemeğin çok pahalı bir yemek olduğunu ve kendisinin ödeyeceğini düşünür. Yanar, oyunlarında özellikle bu tip farklı davranış biçimlerini oldukça iyi vurgular. Söz konusu davranış modelleri ustaca gözlemlenmiş ve dil oyunları ile çok iyi harmanlanmıştır. Bir söyleşinde bu konuya ilişkin düşüncelerini şöyle açıklar: *“Aldığım tepkiler çok olumlu. Çünkü çizmeyi asla aşmam ve nereye kadar gideceğimi gayet iyi bilirim. Skeçlerimde ya da gösterilerimde hiç kimseyi kültüründen dolayı eleştirmiyorum. Onları kendileri üzerine güldürüyorum, eğlendiriyorum. Tahammül sınırı aşılmadığı için de hiç olumsuz tepki almıyorum. Zaten komediyi seven insan kendine gülmeyi seviyor ve iyi esprinin hakkını veriyor. Almanya’daki Türkler de benimle ve ulaştığım ünle çok gururlanıyor.”* Kendi açıklamalarından anlaşılacağı üzere, o farklı davranış biçimlerini eleştirmez, sadece komik öğeler katarak sahneler.

Oyunlarında sergilediği kıyafetler de otantik unsurlar taşır. Sahne de giyilen ve seçilen kıyafetler çok belirgin göstergelerdir. Dolayısıyla Yanar Alman medyası ve sanat dünyasında anahtar figür olarak ifade edilir. Çok kültürlülük ve çok kültürlüğünün oluşturduğu davranış biçimleri, ayrıştırıcı değil bütünleştirici nitelikleriyle, iki toplumun birbirini anlayabilmesi adına sahnelenmektedir. Yanar’ın oyunlarının temel hareket noktası ise, Türklerin Almanlar tarafından doğru algılanmasıdır.

Türklerin Almanya’da sanatsal etkinlikleri 90’lı yılların sonlarında Alman kültür yaşamının bir parçası olarak kabul edildi. Bunun temel nedeni ise, Almanya’da yaşayan Türklerin kültürel etkinliklerinin önceleri yalnızca kendi dillerini kullanarak gerçekleştirmeleridir. Türklerin 90’lı yıllarda Almanca’ya eğilim göstermeleri, Almanya’da yeni bir anlayışın doğmasına neden oldu. Önceleri Türkler tarafından yazılan her eser Alman toplumuna karşı toplumsal eleştiri getiriyor ve Türkçe yazılıyordu. Sonraki yıllarda bu anlayış terk edildi ve eserlerin edebi boyutu ön plana çıkmaya başladı. Yanar’ın oyunlarında ve skeçlerinde bu tavır her zaman dikkatle ele alınmıştır. Dolayısıyla, Almanya’daki Türk toplumunun Almanlar tarafından doğru bir biçimde ve önyargısız olarak algılanmasına büyük katkıları bulunmuştur. Aslında Yanar’ın oyunları ve skeçleri toplumsal eleştirinin hiciv sanatı ve komedi unsurlarının bir arada kullanılarak çok iyi işlenene bileceğini göstermektedir.

Yanar’ın oyunlarında ve skeçlerinde kullandığı en önemli yöntemlerden birisi, Alman toplumunun öteki tarafından nasıl algılandığını ve değerlendirildiğini ortaya koymaktır. Almanlar için bu ortaya konuş biçimi önemlidir. Çünkü 1933–45 yılları arasında kendisini dünyaya kapatan Almanya, 1945 sonrası tam karşıt bir politika izlemek durumunda kaldı (Bkz. Kaya, Berlin’deki Küçük İstanbul). Bir göçmen ülkesi olma düşüncesi 1990’ dan itibaren yerini belirsizliğe bıraktı. İşte bu süreç Yanar tarafından çok iyi algılandı ve bu algılayış biçimi skeçlerinde ve oyunlarında bu konu defalarca sahnelendi.

Yanar’ın kullandığı bir başka yöntem ise, oyunlarında Türk imgesinin çok belirgin olarak Almanya’da nasıl algılanması gerektiği konusundaki yaklaşımını sergilemektedir. Bu yaklaşımdan hareketle onun oyun ve skeçlerinde, çağdaş ile geleneğin oluşturduğu karşıtlık, her iki toplumun güncel yaşamından örneklendirilerek ele alınmıştır. Türklere göre çağdaş olanın Almanlar için gelenek olduğu, ya da Almanlara göre çağdaş olan değerlerin Türklere göre gelenek olduğu gibi düşünceler, yani toplumsal anlamlandırmadaki görecelilik sıklıkla alaycı bir üslupla işlenmiştir. Her skeç ve oyunu ayrı ayrı parçalardan oluşur. Her oyun ve skeç çok uzun sürmemekte ve hicvedilmek istenen davranış imgesi hakkında oyunun veya skecin sonu yorum getirilmeden bitirilmektedir. Dolayısıyla, yorum tamamen izleyiciye bırakılır.

Yanar’ın skeçlerinde ve oyunlarında belirgin tipler de bulunmaktadır. Yanar bu tipler konusunda: *“Hintli Rajid, canlandırdığım tiplerin arasında en sevilenlerden biri. Rajid’in hem insanlarla hem de hayvanlarla arası çok iyi. Halk onun pozitif, saf, çocuksu ve masum halini çok seviyor. O, karıncaya bile kıyamayan bir Hintli, kanatsız bir melek yani. Diskotek girişinde bodyguardlık yapan ve gözünün tutmadığı efendi giyimli Almanları içeri sokmayan Sülü-man*

karakterim de seviliyor. Sülü-man'ın ayrıca bir de köpeği var. Adı da Sülü-hund. Yani 'Sülü köpek'.

Yanar'ın oyunlarının ve skeçlerinin etkili olmasındaki en önemli etken kanımca, yorumun izleyici tarafından yapılması, sonun eleştiriye açık bırakılması olmalıdır ki; bu tür etkinliklerde bu oldukça sık kullanılan bir yöntemdir.

Yanar tüm oyunlarında ve skeçlerinde içinde yaşadığı topluma Türklerin gözüyle bakar ve o toplumu öyle algılar. Dolayısıyla oyunlarında ve skeçlerinde tarafsız değildir ve olması da beklenemez. Çünkü hiciv sanatı bireysel bir etkinliktir.

Kaynakça

- KAYA, Ayhan, (2000). *Berlin'deki Küçük İstanbul*, İstanbul: Buke Yayınları.
- KULA, Onur Bilge, (1993). *Alman Kültüründe Türk İmgesi I*, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- KULA, Onur Bilge, (1994). *Alman Kültüründe Türk İmgesi II*, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- KULA, Onur Bilge, (1995). *Alman Kültüründe Türk İmgesi III*, Ankara: Gündoğan Yayınları.